

ТЕРОРИЗМ ЯК СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНЕ ЯВИЩЕ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті проаналізовано поняття тероризм, досліджено причини виникнення, особливості розвитку, наведено основні загрози, що він несе. Запропоновано підходи по боротьбі з тероризмом.

Ключові слова: *терор, тероризм, теракт, терористичні організації.*

Abstract

The article analyzes the concept of terrorism, explores the causes, features of development, presents the main threats it poses. Approaches to combating terrorism are proposed.

Keywords: *terror, terrorism, terrorist attack, terrorist organizations.*

Процес глобалізації породжує численні соціально-політичні кризи, суперечності та конфлікти. Сучасне суспільство зіткнулося з багатьма видами тероризму. Тероризм – це передовсім метод ціледосягнення, принциповою основою якого є застосування або погроза застосування насильства. Терористичні дії завжди носять привселюдний характер і чиняться для впливу на суспільство або владу. Масштаби тероризму досягли глобального рівня.

Термін «тероризм» (терор) (від лат. terror – страх) введений наприкінці XVIII ст., що означав репресивну політику якобінців у період Великої французької революції. Пізніше він набув універсального значення та почав використовуватись для позначення мотивованого насильства з політичними цілями [1].

«Терор», «тероризм» – це тактика політичної боротьби, що характеризується систематичним використанням ідеологічно мотивованого насилля, що проявляється у вбивствах, диверсіях, саботажі, крадіжках та інших діях, що являють собою загрозу життю й безпеці людей.

У новому проекті Кодексу злочинів проти миру та безпеки людства, розробленому та прийнятому у першому читанні Комісією міжнародного права ООН у 1995 році, зберігся односторонній підхід до визначення міжнародного тероризму. Це скоєння, організація, сприяння здійсненню, фінансуванню чи заохоченню агентами або представниками однієї держави актів проти іншої держави або потурання з їхнього боку здійсненню таких актів, які спрямовані проти осіб або власності і які за своїм характером мають за мету провокування жаху у державних діячів, груп осіб або у населення взагалі (Стаття 24) [2].

Розвиток тероризму – це наслідок активного розшарування населення, його ідеологічного розмежування, оформлення політичних рухів, об'єднань партій, які сповідували різні політичні погляди та вели боротьбу за владу.

Головною метою будь-якого теракту є не сам факт знищення людини, руйнування чи захоплення заручників і нематеріальні збитки від цього, а психологічний вплив на значну частину людей. Відбувається залякування, провокування певних дій чи бездіяльності та привертання уваги громадськості. Тероризм у поєднанні із сучасними інформаційними технологіями є засобом психологічного впливу, об'єктом тероризму є не ті, хто загинув під час теракту, а ті, хто залишився живими. Він призводить до масової паніки.

Терористи користуються досягненнями сучасної науки і техніки, різноманітними видами зброї, засобами її доставки, сучасними засобами зв'язку.

Для сучасного світу найбільшу загрозу становить поєднання радикалізму та нових технологій. Моделюються й створюються нові високотехнологічні методи, які терористи беруть на своє озброєння. Актуальною залишається проблема доступу терористів до небезпечних радіологічних, токсичних та бактеріологічних матеріалів, а також деяких видів звичайного озброєння, які стають засобами насильства [3].

Перший в історії випадок свідомого та систематичного використання терористичної практики було зафіксовано на Близькому Сході у I ст. н.е., коли групи сікаріїв фізично знищували представників єврейської знаті, які співробітничали з римською адміністрацією. Тоді ж з'явилася секта мусульман-ісмаїлітів під проводом Хасана-ібн-аль-Сабаха, який перетворив тероризм на головний засіб боротьби із політичною опозицією.

В кінці XIX ст. терористичні напади поширюються. В 1894 році італійський анархіст вбив французького президента Саді Карно. В 1897 р. анархісти смертельно поранили імператрицю Єлизавету Австрійську та вбили іспанського прем'єр-міністра Антоніо Кановаса. В 1900 р. жертвою терориста став король Італії Умберто I. А в 1901 р. був вбитий президент США Уільям Маккінлі.

В Росії в 1902-1907 рр. есерівськими та іншими терористами було здійснено близько 5.5 тис. терористичних актів (вбивства міністрів, депутатів Державної думи, жандармів, працівників поліції та прокуратури) [4].

Тероризм став головною проблемою політиків. У 1900 р. зустрічалися представники найбільш індустріально розвинених держав, де на порядок денний було винесено питання про тероризм. Президент Клінтон під час зустрічі великої сімки, також наполягав на методах боротьби з тероризмом, після того як в червні 1996 р. стався напад на американську військову базу в Дахрані, в Саудівській Аравії.

Розвиток тероризму не таким вже й загрозливий, хоча кількість жертв зростає: за даними Держдепартаменту США в 1994 р. їх було 165, а в 1995 – 314 [5]. Але ці цифри не враховують специфіки зареєстрованих випадків, а також випадків, що залишилися без уваги.

В XX ст. мотиви, стратегія та зброя терористів стали дещо іншими. Міжнародний тероризм був складовою політики, інструментом ідеологічної експансії, та виступав дестабілізатором системи міжнародної безпеки. При цьому країни-конкуренти завжди виховувалися у дусі розподілу сили на “справедливу” та “несправедливу”, що у свою чергу обумовлювало “подвійний стандарт” у політичній, юридичній та оперативній оцінці актів міжнародного тероризму.

Найвідомішими терористичними організаціями світу вважають:

«Аль-Каїда» (Міжнародний ісламський фронт джихаду проти іудеїв і християн) або «Ісламська армія звільнення мусульманських святинь»). Створив її 1988 р. Усама бен Ладен. Мета угруповання – створення мусульманської держави в цілому світі». Організація налічує кілька тисяч бойовиків, підтримує зв'язки з іншими екстремістськими угрупованнями. Штаб – квартира знаходиться в Афганістані.

«Хезбулах «Партія Аллаха», або організація ісламського правосуддя, «Послідовники пророка Мухаммеда». Створена у Лівані 1982 р. Радикальне угруповання налічує близько 3 тисяч членів. Має підтримку Ірану і Сирії, її осередки створено у багатьох країнах.

«Об'єднані акти самооборони Колумбії». Ультраправа воєнізована організація, що налічує 8 тис. членів. Мета – боротися з «лівими повстанцями». Організація фінансує свою діяльність за рахунок контрабанди наркотиків.

Японська релігійна секта «АУМ Сінріке» («Альф»). Створив її 1987 р. Секо Асахара 20 березня 1995 р. секта організувала газову атаку в токійському метро внаслідок якої загинуло 12 чоловік.

«Вітчизна басків і свобода» (ЕГА). Заснована 1959 р. на початковому етапі ідеологія угруповання базувалась на марксизмі: ЕГА діє в Іспанії і на Пд. Зх. Франції. Налічує кількост членів, має суспільну підтримку в країні Басків [5].

Терористичні організації інколи виконували замовлення державних спецслужб. За даними часопису “U.S. News and World Report”, які були оприлюднені у листопаді 1977 року, за період з 1961 по 1976 роки ЦРУ США було причетне до майже 900 великих таємних операцій проти окремих “небажаних” для США іноземних державних, громадських діячів та урядів [6].

Проблема організації протидії тероризму є актуальною і для нашої держави. Недостатньо обґрунтованими, а часто і безпідставними є способи пояснити національний тероризм чимось одним: економічними негараздами, невирішеними питаннями релігійного характеру, ксенофобією тощо. Тобто віссю тероризму є ненависть і страх, що не мають ні релігійної, ні мовної, ні етнічної приналежності.

Широкомасштабні теракти в США, Російській Федерації, Іспанії, Великій Британії, Франції, а тепер і в Україні (серії терористичних та диверсійних актів, які сталися в Одесі, Харкові, Донецьку та Луганську) показують, що тероризм став глобальною проблемою на рівні з ядерною загрозою та екологічними небезпеками.

Феномен сучасного національного тероризму полягає в тому, що в умовах сучасної цивілізації слабша сторона має можливість застосовувати насильство проти сильнішої сторони [3].

Сучасний національний тероризм не є локальним, однозначним і ґрунтовно визначеним явищем, тому зроблено висновок, що це, насамперед, невід'ємна складова політичних і економічних процесів у світі взагалі; тероризм має багато видів, модифікацій, джерел, які його породжують; тероризм несе собою величезну загрозу громадській і національній безпеці країнам і народам, де він має місце.

Основні причини появи тероризму:

- процеси інтернаціоналізації капіталу, структурна перебудова економічних систем, країн що розвиваються, зміна їх місця в системі капіталістичного господарювання як наслідок процесу деколонізації, що і призвело до вивільнення нагромадженого потенціалу соціальної енергії у країнах світової периферії з подальшим утворенням національно-визвольних рухів, у тому числі терористичного спрямування;

- глобалізація політичної та економічної діяльності транснаціональних компаній (ТНК), що в окремих випадках сприяла організації терористичних груп, які, окрім іншого, спеціалізувалися на обслуговуванні інтересів монополій;

- нерівномірність розвитку держав світу, яка обумовлювала поділ країн на "сильних" та "слабких", зростання ролі націоналізму та релігійного фундаменталізму у міжнародному житті.

- ідеї суспільства "масового споживання", формування "покоління розгніваних", представники якого були головною рушійною силою терористичних угруповань у Західній Європі та інші причини.

Звичайно, що в світі проводиться боротьба з тероризмом. З 1977 р. функціонує механізм спільних дій в сфері антитероризму країн Євросоюзу. Проблеми пов'язані з тероризмом регламентуються відповідними положеннями підсумкових документів зустрічей ОБСЄ в Хельсинки, Мадриді, Відні [1].

Антитерористичні конвенції містять положення, що визначають загальні правові рамки, необхідні для організації активного опору. Наприклад, Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників 1979 року, зобов'язує держав-учасниць:

- вжити всіх заходів для звільнення заручників, якщо вони знаходяться на території даної держави;
- вжити всіх заходів щодо попередження підготовки до здійснення таких злочинів, включно із заборонаю незаконної діяльності осіб, що заохочують, підбурюють, організовують чи беруть участь у захопленні заручників;

- встановити свою кримінальну юрисдикцію щодо таких злочинів, якщо вони були скоєні на території держави-учасниці або морського судна, зареєстрованого в цій державі;

- будь-яким з громадян держави або, якщо держава вважає таке рішення доцільним, то і апатридами, що постійно проживають на її території;

- для того, щоб змусити державу прийняти певний акт або утриматися від його прийняття;

- щодо заручника, який є громадянином даної держави, якщо держава вважає таке рішення доцільним.

Боротьба з тероризмом потребує комплексного підходу, в якому повинні бути присутніми заходи економічного, соціального, політичного характеру. Це довготривала програма, її реалізація залежить від багатьох параметрів. Першочергові заходи повинні включати:

- розробку концепції антитерористичної боротьби в сучасних умовах;

- всебічну взаємодію спецслужб сил правопорядку в цій боротьбі на міжнародному рівні;

- створення єдиної інформаційної системи з питань антитерористичної боротьби і здійснення аналітичної роботи щодо забезпечення боротьби з тероризмом;

- посилення правових наслідків для осіб, пов'язаних в тій чи іншій формі з терористичною діяльністю;

- створення єдиного контртерористичного простору.

Реалізація цих заходів дозволить вирішити багато проблем у боротьбі як з міжнародним тероризмом, так із тероризмом в цілому [7].

Отже, для унеможливлення терористичних актів державі знадобиться захистити й зміцнити свій національний інформаційний простір, зберегти свій національний ресурсно-технічний потенціал, зміцнити демократичні засади існування суспільства, посилити національно-зорієнтовану політичну владу, роль і значення політичної ідеї, яка має бути ідеєю творення національної, соборної, суверенної держави.

Тероризм – явище досить складне, динамічне та багатопланове. З огляду на все сказане вище, навряд чи нам вдасться подолати його у ХХІ столітті, не кажучи вже про соціальні причини, що його породжують. Але це не означає, що боротьба зі злочинними проявами не має змісту. Не допустити, щоб теракти стали буденним явищем, а вимоги терористів – основним визначником зовнішньої політики – реально.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Якимчук О., Алієв М. Проблема національного тероризму в сучасному світі. URL: http://vmv.kyumu.edu.ua/confs/2010_04_25/yakimchuk.htm
2. Проект Кодексу злочинів проти миру та безпеки людства. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_710#Text
3. Кравченко С. Тероризм – глобальна проблема сучасного світу. URL: <http://idgu.edu.ua/11511>
4. Дорошенко А. Терор і тероризм. Політика і час. № 8-9. 1997.
5. Явище тероризму у сучасному світі. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/sociology/12533/>
6. Laqueur, W. Post-modern Terrorism. Foreign Affairs, Sept-Oct. 1996.
7. Володін П.В. Тероризм як глобальна проблема в сучасному світі. Культурологічний вісник Нижньої Наддніпрянщини 2014. С. 157-162.
8. Пелешок А. П. Тероризм як глобальна сучасна проблема людства [Електронний ресурс] / А. П. Пелешок, А. В. Слободянюк // Матеріали ХLIX науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 27-28 квітня 2020 р. – Електрон. текст. дані. – 2020. – Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2020/paper/view/9931>.

Хаєцький Богдан Олександрович – студент групи БМ-17б, факультету будівництва, теплоенергетики та газопостачання, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: haetskiy2000@gmail.com;

Слободянюк Анатолій Володимирович – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету.

Khaietskyi Bohdan - student of BM-17b group, Faculty of Construction, Heat Power Engineering and Gas Supply, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: haetskiy2000@gmail.com;

Slobodyanyuk Anatoly V. - PhD in Sociology, assistant professor of social and political sciences, scientific director of the laboratory of sociological researches Vinnitsa National Technical University.